

Олександр В. Чайковський

Воспоминания о Профессоре Марате М. Вернікове (1934–2011)

*Wspomnienie o Profesorze Maracie M. Wiernikowie
(1934–2011)*

У вересні 2011 року перестало битися серце професора Марата Миколайовича Вернікова. З нами зісталися його праці, його приклад чесного служіння філософії, його мудрість, його людяність.

Верніков Марат Миколайович – відомий український вчений і викладач в галузі філософії, доктор філософських наук (1981), професор (1984), Заслужений діяч науки і техніки України (1999), академік Української академії політичних наук (2002), завідувач кафедри культурології філософського факультету ОНУ (2003), голова спеціалізованої вченої ради Д41.051.09 Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова по захисту докторських дисертацій з філософії (2002). Працював в Одеському національному університеті ім. І.І. Мечникова з січня 1999 р., спочатку – на посаді професора кафедри філософії природничих факультетів. За вагомий внесок у створення філософського факультету нагороджений Почесною грамотою голови Одеської обласної державної адміністрації. Є одним із засновників кафедри культурології і Спеціалізованої вченої ради по захисту докторських та кандидатських дисертацій.

Народився Марат Миколайович 25 червня 1934 року в с. Щербинівка, нині місто Червоноармійськ Донецької області.

Марат Миколайович розповідає: «Виховала мене матір, яка виросла в багатодітній сім'ї шахтаря, загиблого в шахті. Але завдяки демократичній освітянській політиці радянської влади, закінчила в Одесі медичний рабфак і продовжувала навчання в Одеському і Київському медичних інститутах. Страхіття німецько-фашистської окупації пережили під м. Маріуполем і в самому Маріуполі, де мати брала участь в партизанському русі. У 1946 році її було скеровано Наркомздравом у Львівську область, де проживали спочатку в одному з районів, а потім – у м. Львові».

Тут Марат Миколайович закінчив середню школу (1952), а потім – юридичний факультет Львівського державного університету з відзнакою (1957), працював у радах народних депутатів. Закінчив аспірантуру у відділі філософії Інституту суспільних наук при Львівському державному університеті

ім. І. Франка (1964–1967), захистив кандидатську дисертацію з філософії, працював в Лісотехнічному інституті, в якому створив і очолював кафедру філософії, навчався в докторантурі (1969–1974). Від 1974 до 1997 рік працював в Інституті суспільних наук Академії наук України (зараз – Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України) завідуючим і провідним науковим співробітником відділу філософії.

В непростих умовах цього регіону, коли у 90-х роках для багатьох філософських кадрів виникла нелегка ситуація, організував групу філософів і разом з ними утворив на початку 1992 року Львівську філософську спілку „Сogito”, яку очолив як її голова, а з січня 2001 р. – як її Президент. В 1994 р. обійняв посаду директора Інституту філософії, логіки і соціології, створеного за його ініціативою Львівською філософською спілкою. Від 1997 року очолює науковий журнал „Філософські пошуки” (створений за його ініціативою), якого видано 15 номерів. Ініціатор утворення у 1997 році і президент Асоціації філософських спілок Одночасно є почесним академіком академії історії та культури євреїв України імені Шимона Дубнова, співзасновником і академіком української Академії русистики, співзасновником Філософського фонду України. Ініціатор заснування міжнародного Товариства Філософів Слов'янських Країн, входить до складу редколегії часопису „ΣΟΦΙΑ” а також редколегії наукового квартальника „Шкісе гуманістичне” (Ольштин, Польща), наукового часопису „Перспективи” (Одеса), „Вісника Одеського національного університету імені І.І. Мечниова. Філософія” та ін.

Ініціатор проведення і організатор багатьох наукових конференцій з філософії і історії філософії. У 1967 році була проведена у Львові перша міжнародна наукова конференція з історії філософії України, на якій були присутні П.В. Копнін, В.І. Шинкарук, філософи майже з усієї України, інших республік Радянського Союзу: з Казахстану, Грузії, Білорусії (у тому числі директор Інституту філософії і соціології Є.М. Бобосов та ін.), з Москви, Ленінграду та ін. У 1977 році – проведено наукову конференцію разом з Інститутом філософії АН УРСР (академік В.І. Шинкарук) і Академією суспільних наук при ЦК КІРС (член-кор. АН СРСР М.Т. Іовчук). У 1995 році з ініціативи професора Вернікова М.М. була проведена Львівською філософською спілкою „Сogito” спільно з Інститутом філософії Польської академії наук і Варшавським університетом Міжнародна наукова конференція, присвячена 100-річчю Львівсько-Варшавської філософської школи. За час його роботи в Одеському національному університеті імені І.І. Мечникова з ініціативи професора Вернікова М.М. відбулось 10 міжнародних наукових конференцій, в тому числі присвячених філософським проблемам гуманізації освіти в Україні (травень 2002 р.), розвитку філософських і культурологічних ідей в Україні в контексті світового соціокультурного процесу (травень 2004 р.). Ця конференція проведена спільно з Львівським університетом „Ставропігон” у Львові і в Одесі.

Марат М. Верніков

фот. з архіву О.В. Чайковського

В лютому 2005 року у Львові і Одесі відбулася Міжнародна наукова конференція, присвячена 120-річчю видатного українського і польського філософа, психолога і педагога академіка Степана Балея. Вона була організована зусиллями філософського факультету Одеського національного університету спільно зі Львівським Науково-практичним центром Інституту психології і педагогіки АПН України й університетом „Львівський Ставропігійон”.

Спеціалізація наукової роботи професора Вернікова М.Н.: історія філософії (насамперед, вітчизняної і польської) та соціальна філософія. У 1964 р. започаткував в Україні фундаментальне вивчення Львівсько-Варшавської філософської школи, дослідив історію її виникнення і розвитку. На відміну від погляду на неї як на *логічну* школу, що панував в філософії у радянський період, запропонував і всебічно обгрунтував її трактування як *філософсько-го* напрямку, розкрив її ідейно-теоретичні джерела, єдність концептуальних засад і місце у вітчизняній та світовій філософській думці. Відносячи її в цілому до сцієнтистсько-аналітичних рухів, одночасно сприяв утвердженню широкого погляду на неї, чим започаткував в країні багатопланове вивчення її доробку, спрямоване на дослідження її загально філософської платформи, внеску її представників (окрім логіки і методології науки) у психологію, пе-

дагогіку, етику, естетику і інші галузі знань. Висвітлив характер і основні напрямки польської філософії кінця XIX – першої третини XX століть, її розвиток у зв'язках з українською філософією цього періоду, започаткував в Україні фундаментальне вивчення поглядів видатного українського і польського філософа, психолога і педагога академіка Степана Балея, створив першу повну бібліографію його праць і розпочав перше українське академічне видання Зібрання праць С. Балея у 5 томах і 2 книгах. Дане видання, здійснення якого пов'язане з великою дослідницькою працею, започатковує в Україні новий науковий напрям, що синтезує персоналістсько-екзистенціальний філософсько-світоглядний погляд (з елементами номіналізму і антропологізму) з психологічним підходом у теорії і практиці педагогіки і виховання. В історії української філософії XIX–XX століть досліджує гуманістичні тенденції персоналістсько-екзистенціального спрямування.

У цьому ж ключі розглядає він і соціальну філософію. Запропонувавши, на протилежність лінійним уявленням, новий, релятивно-інтенційний критерій історичної типології суспільств, який бере за основу співвідношення суспільства і конкретної людини, виділяє соціоінтенційний і гомоінтенційний типи суспільств, культур і цивілізацій. Вважає, що у попередній історії переважно панував соціоінтенційний принцип, і тому класична соціальна філософія виражала погляд зовнішнього суспільства і слугувала його описові. Глобальна криза суспільства XX століття є проявом історичної вичерпаності соціоінтенційного принципу і повороту до суспільства гомоінтенційного типу. На відміну від класичної соціальної філософії, пропонується екзистенціальна соціальна філософія, яка, на думку автора концепції, є адекватним теоретичним описом нового суспільства, особливо екзистенціальна онтологія. Опублікував 148 наукових праць. У 2005 р. нагороджений Грамотою Верховної Ради України.

Вибрані праці професора Вернікова М.М.:

Философская концепция Львовско-Варшавской школы // Вопросы философии. – 1969. – № 6; К истории Львовско-Варшавской школы // Философские науки. – 1969. – № 4; О номиналистическом материализме Т. Котарбинского и С. Лесневского (спільно з проф. І. С. Нарським) // Философские науки. – 1972. – № 4; Методологический анализ кризиса философского идеализма. На материалах польской философии конца XIX – первой трети XX в. – Київ: Наукова думка, 1978 (монографія); Философские взгляды К. Твардовского // Философские науки. – 1977. – № 2; До історії вивчення Львівсько-Варшавської філософської школи в Україні // Український освітній журнал, 1995; Слово про академіка Степана Балея // Філософські пошуки. – 1997. – Вип. IV; Проблема особистості в наукових працях Степана Балея // Там само; Бібліографія праць Степана Балея // Там само; Спадщина Степана Балея в контексті сучасного суспільного розвитку і його тенденцій // Філософські пошуки. – 1999. – Вип. IX; Життя і наукова діяльність академіка

Степана Балея // Філософська думка. – 2001. – № 5; Екзистенціальна онтологія і філософська антропологія // Філософські пошуки. – 1997. – Вип. 3.

Виклад основних ідей екзистенціальної соціальної філософії дивись в науковому часопису „Філософські пошуки” № 11–12, 13, 14–15.

Перше українське академічне видання Зібрання праць Степана Балея у 5 томах і 2 книгах:

Балей Степан. Зібрання праць: У 5 т. [і 2 кн.] / О.В. Чайковський (відп. ред. тому), М.М. Верніков (наук.-пошук. робота, укладання, заг. ред., теор. аналіз праць). – Т.І – Львів – Одеса, 2002. – 488 с.

Балей Степан. Зібрання праць: У 5 т. [і 2 кн.] / М.М. Верніков (наук.-пошук. робота, укладання, заг. ред., теор. аналіз праць). – Т.ІІ – Львів: Вид-во національного університету «Львівська політехніка», 2009. – 512 с.